

настале после организовања референдума у Црној Гори у мају 2006. године, на коме се незнатна већина грађана изјаснила за независну државу.

Саставни делови овог капиталног рада су: предговор аутора, резиме поглавља на српском и на енглеском језику, индекс коришћене литературе, индекс имена, индекс мање познатих и изумљених речи, рецензија академика Влада Стругара, биографија аутора на српском и енглеском језику са списком објављених књига, књига у штампи и припремљених књига и 796 референци (фуснота).

Миша Стојадиновић ЉУБИША МИТРОВИЋ: ГУРУИ САВРЕМЕНИХ СОЦИОЛОШКИХ ПАРАДИГМИ

Књига *Творци нових парадигми у социологији* проф. др Љубише Митровића представља приказ, за аутора, најзначајнијих теоретичара савремене социологије. У њој су поменути бројна значајна имена савремене социолошке мисли.

На самом почетку аутор истиче да овим његовим *пописом* није завршена листа знаменитих социолога. Он очекује да ће, за разлику од неопозитивистичког таласа и његових апологета, доћи до нових иновација и синтеза у друштвеним наукама. Као главни изазов и обавеза нових

генерација научника, али и као претпоставка даљег развоја и напретка науке, јавља се потреба за отварањем друштвених наука према природним и хуманистичким, а посебно према савременој филозофији на путу изградње нових синтеза (8).

Овде ће бити дат кратак приказ најзначајнијих ставова, оцена и закључака о теоријама и теоретичарима о којима је Митровић писао у свом раду.

Ален Турен представља једну од водећих социолошких фигура међу протагонистима динамичке социологије у развоју послератне савремене социологије у Европи и свету. Љубиша Митровић истиче да се у стваралаштву А. Турена могу уочити четири фазе. У првој фази Турен се бави питањима индустријске и акцијске социологије, у другој фази проблемима социологије развоја, у трећој фази разматра питања социологије друштвених покрета, и у последњој, четвртој фази, окреће се постмодерном персонализму – новој културној парадигми. Митровић истиче да се Турен, насупрот вредносно неутралној и функционалистичкој социологији, залагао за ангажовану социологију која је у функцији рационалног разумевања друштвених сукоба. Он је дефинисао социологију као “критичку лектуру друштвене праксе, чији је задатак да друштва доведе до спознаје о њиховој акцији” (19). Међутим, поред неоспорног зна-

чаја Туренове мисли, аутор ипак указује и на то да је његов захтев за отписивањем улоге нових друштвених покрета као актера савремености неоправдан и да на ово питање научна критика тек треба да пружи одговор.

Конфликтна теорија јавља се 50-тих и 60-тих година 20. века, као алтернатива структуралном функционализму и реакција на позитивистичку традицију у социологији. Митровић указује да су најзначајнији протагонисти конфликтне теорије Ралф Дарендорф, Луис Козер и Рандал Колинс. *Ралф Дарендорф* је утемељивач конфликтне теорије. Овај теоретичар сматра да свако друштво има два лица: *конфликт* и *консензус*. Због тога би социолошка теорија требала да буде подељена на два дела: *теорију конфликта* и *теорију консензуса*. Према њему друштво је структурисано од великог броја јединица – *владавинских удружења*. Појединац може у једној групи имати власт, а у другој бити подчињен. Они на власти теже да одрже *status quo*, док подређени теже променама. Главни задатак социолошке анализе је да открије структурално порекло конфликта као и да идентификује везе између манифестних и латентних интереса група. Дарендорф дели конфликте на следећи начин: сукоб једнаког против једнаког, надређени против подређеног, целина против дела. Митровић указује како је Дарендорф настојао да изгради синтезу раз-

личитих теорија (посебно марксизма и структурализма), али и да његова теорија има више заједничких елемената са структуралним функционализмом него са марксизмом (28). *Луис Козер* друштвени сукоб одређује као борбу за остваривањем вредности и претензије на положаје, борбу за власт и оскудна добра, где стране у сукобу не само да теже задобијању жељених вредности, већ и да неутралишу, оштете или униште своје противнике. Он сматра да ће се конфликт испољити само онда када подређени престану да доживљавају постојећи поредак као легитиман, али и да је поред овога потребна емоционална пробуђеност људи. Такође, он указује на то како друштвени сукоб може бити и функционалан када доводи до повећања кохезије групе. Митровић указује на то како Козерова анализа представља синтезу Зимла, Маркса и Вебера. Међутим, према Митровићу, иако Козерова теорија представља значајну допуну Дарендорфовом моделу, њена главна ограниченост лежи у функционализму који он развија у супротстављању дијалектичкој теорији друштвених сукоба, због чега се његова теорија може одредити као *конфликтни функционализам* (33). *Рандал Колинс* је покушао да развије једну синтетичку теорију конфликта која би интегрисала анализу микро и макро друштвених појава. Основна јединица микро нивоа анализе је

сусрет између две особе. У интеракцији појединци улажу свој културни капитал и емоционалну енергију и они у основи увек теже задовољавању својих интереса, тако да се јављају бројне ситуације у којима су интереси антагонистички, због чега настају конфликти међу људима и друштвеним групама око расподеле моћи и око статуса у друштву. Аутор истиче да Колинс, иако покушава да развије једну свеобухватну конфликтну теорију, ипак, у својој синтези врши померање конфликтне теорије у правцу холистичке перспективе (35).

Теорија комуникативног деловања Јургена Хабермаса спада у ред модерних постмарксистичких теорија. Хабермас елаборира основне појмове као што су: *друштвено деловање, интереси, свет живота, друштвени систем, регулација као комуникација...* Митровић указује на то како интелектуална развојна линија Хабермаса води од Маркса, преко неомарксизма, ка постмарксизму и искораку из њега, ка конвергенцији и интеграцији теорије друштвеног деловања, теорије система и теорије симболичког интеракционализма, док за његову теорију комуникативног деловања каже да представља критичку синтезу водећих социолошких теорија, а пре свега Парсонсове, Веберове и Марксове. Оцењујући научни допринос Хабермасове теорије аутор показује

како је он исувише поједноста-вио друштвени живот модерног друштва редукујући га на чисте лабораторијске услове.

Имануел Волерстин, утемељивач теорије *светског система*, се у свом раду руководи *начелом тоталитета*. Према њему главна јединица анализе треба да буде *светски систем* (у историји смо до данас имали две врсте система: *светска империја* и *модерна капиталистичка светска економија*). Он изводи поделу земаља на: *светски центар* (он доминира светском економијом и експлоатише остатак света), *периферију* (она обезбеђује сировине и јефтину радну снагу центру који је експлоатише) и *полупериферију* (она је негде између светског центра и периферије). Волерстин је анализирајући динамику капитализма као светског система, посебно од 1945. године па до данас, указао на следеће фазе: период Кондратијевићева 1945-1973. година (успон светске економије); период Кондратијевићева 1973-2000. година (пад профита); и период 2000-2050. година (криза и транзиција у нови историјски систем). Он указује да је капитализам у 20. веку са доминацијом САД ушао у кризу и да ће око 2050. године прећи у један нови историјски систем. Митровић, оцењујући вредност Волерстинове теорије, каже да је он не само проширио предметно поље савремене социологије и

дао подстицај глобализацији социологије, већ је утро пут могућем конституисању мондологије/глобологије као нове трансдисциплинарне науке, мада његова теорија има и неких својих ограничења, како њени критичари истичу, она се удаљује од Марксовог дијалектичког концепта начина производње, потцењује дејство унутрашњих фактора и прогресивну улогу капитализма, и даје примаран значај спољним факторима (56).

Пјер Бурдије се залагао за обнову критичке социологије, која је по њему немогућа без јединства теорије и праксе. Социологија се, према њему, мора обликовати као *емпиријска теорија*. Он критикује *неолибералну идеологију и стратегију друштвеног развоја* и сматра да је *неолиберализам конзервативна револуција и историјска рестаурација која ће разорити солидарност међу људима*. Он указује на повезаност неолибералне филозофије са интересима крупног капитала и да њена снага почива на својеврсном *друштвеном неодарвинизму*. Бурдије, такође, критикује *мит о монојализацији и новој Европи* и на глобализацију гледа као на један асиметричан процес који даље умножава разлике и неједнакости у савременом свету и под чијим се окриљем јављају нови облици зависности и експлоатације. Митровић оцењујући дело Бурдијеа каже да је он

својим богатим делом и часним интелектуалним ангажманом оставио *пример* каква треба да буде улога интелектуалца у обнови хуманистичке науке и њене еманципаторске функције у савремености (77).

Постмодерна социолошка теорија представља један нови начин мишљења о посмодернизму. Постмодернисти одбацују традиционалне и савремене социолошке теорије. Стивен Сајдман истиче основне карактеристике постмодерне теорије, а то су: постмодерна теорија није кохерентна и затворена; она је културализована; она не пориче свој метафорички, реторички и поетски карактер у коме не постоји један ауторитативан глас; она нема претензију да представља стварност; нема доминантне парадигме; постмодерна социологија нуди многогласност локалних теоријских дискурса; и поливалентност и амбивалентност у сазнајном погледу као и неговање методичке скепсе и самодистанцирања према представама и уверењима која постоје о истини, знању, моћи, историји или личности (80). Најзначајнији представници ове теорије су Фредерик Џејмсон (сматра да су основне карактеристике постмодерног друштва: симулакрум, недостатак емоција, губљење историчности и темпоралности, и постојање нових технологија и доминација репродуктивних технологија тј. дејство

електронских медија) и Жан Бодријар (одређује посмодерни свет као доба симулације, због чега је све теже одредити шта је стварно, а шта је симулирано као стварно).

Мануел Кастелс, у својој најзначајнијој студији *Информационо доба*, дефинише своју *парадигму информационог развоја и умреженог светског друштва*. По њему се информациона епоха, која произилази из нових технологија и информационе револуције, битно разликује од индустријског капитализма и отвара пут ка конституисању новог, умреженог друштва *информационог капитализма*. Кастелс говори о томе како је нови свет настао 70-тих година 20. века из три независна процеса: информацијске револуције, економске кризе капитализма и етатизма и њиховог реструктурирања, и процвата културних друштвених покрета. Из интеракције тих процеса настаје нова доминантна друштвена структура, *умрежено друштво*, чија је основна јединица економске и социјалне организације друштва *мрежа*, а не појединац, породица или предузеће. Аутор, оцењујући вредност Кастелсове парадигме за коју каже да има неоспоран значај у савременим друштвеним наукама, каже: "Чини нам се да се Мануел Кастелс плетући своју причу о умреженом друштву сам уплео у њу" (88). Митровић указује на Кастелсов

опортунистички однос према глобалном настајућем капитализму и на његову перспективу да ће једино САД постати глобални чувар мира у свету и поставља питање: "Не чини ли ту Кастелс уступак не само ратној привреди Америке, њене хегемоније и мондијализованог капитала, него и не долази ли у сукоб са својим идеалима о могућем слободном и праведном друштву и будућности развоја човечанства?" (88).

Урлих Бек је у савремену социологију увео појам *друштво ризика*. Његово најзначајније дело је *Ризично друштво*. Митровић истиче да Бекова теорија има и парадигматски карактер јер уводи у науку и појам *друге модерне* и да је јасну концептуалну дистинкцију између појмова глобализације, глобалитета и глобализма. Бек прави разлику између класичне модерне (која је везана за индустријализам) и друге модерне (која је везана за информационизам и глобализацију). Он сматра да савремено друштво покушава да изађе из оквира модерне и да се налази на раскршћу. По њему ризици су стари колико и сам друштвени развој, али су раније били мање-више предвидиви, док су у савременом постиндустријском друштву постали његова унутрашња природа. Они су тешко предвидиви, деперсонализовани и нису везани само за производну сферу већ за цео систем.

Бек истиче да се у савременом друштву јавља и глобалност ризика (која не значи и једнакост ризика, већ је расподела ризика неравномерна имајући у виду Север – Југ, земље светског центра, полупериферије и периферије) и *светско друштво ризика*. Оцењујући Беково стваралаштво Митровић каже да је он један од најутицајнијих немачких социолога који је својим делом дао допринос утемељивању социологије глобализације и одрживог развоја у савременој социологији.

Љубиша Митровић у свом раду, такође, указује и на полет и успон савремене руске социологије. Он прави један кратак преглед најзначајнијих социолога у различитим социолошким областима са посебним освртом на Вјачеслава Кузњецова, за кога каже да се у његовим радовима налази најцеловитије формирана парадигма геокултуре у савременој науци, као теоријско-методолошка основа за истраживање развоја, проблема безбедности и културе мира у свету. Кузњецов је посебан допринос дао у областима социологије културе безбедности и социологије културе мира. Он геокултуру дефинише као смицао, облик и сферу деловања човека, народа света и држава у културним димензијама које су основане на дијалогу пуном поштовања принципа културе мира и безбедности, стратешког

компромиса у вези са формулисањем, прецизирањем и остваривањем личних, националних и цивилизацијских циљева, идеала, вредности и интереса, чувања, развијања и заштите норми и традиција људи, породица, нација и друштава, њихових социјалних институција и мрежа безбедности од изазова ризика, опасности претњи коју угрожавају животом (104). Митровић сматра да ће рад Кузњецова бити изазов и инспирација за научно стваралаштво новим, млађим истраживачима у савременој науци, не само у Русији већ и у свету.

Жорж Рицер, познати амерички социолог, тврди да је социологија *полипарадигматска наука* и излаже свој *пледоаје за формирање интегрисане парадигме* у савременој социологији, која би представљала синтезу микро и макро-теоријског приступа, објективног и субјективног континуума, теорија система и социјалног деловања. Он у својој студији *Мегдоналдизација друштва* критикује глобализацију као феномен американизације узимајући за пример Мек Доналдс ресторане.

Овај рад проф. др Љубише Митровића представља једну синтезу савременог социолошког стваралаштва, и управо у томе се огледа његов научни допринос. Аутор на један критички начин разматра, за њега, најзначајније *творце нових па-*

радигми у социологији, дајући један кратак преглед њиховог стваралаштва и оцењујући њихов научни значај. Живимо у доба дисциплинарног хаоса и експлозије плурализма научних парадигми, у том смислу овај попис *гуруа савремених социолошких парадигми* Љ. Митровића још више добија на значају.

